

A l'Eda Lou Walton

Pròleg

(Tingueu la bondat de no demanar
si aquesta és aquella terra promesa)

El *Peter Stuyvesant*, el petit vapor blanc que portava els immigrants des del tuf i el tràfec d'entrecoberta fins al tuf i el tràfec de les cases de pisos de Nova York, es gronxava suaument a l'aigua vora el moll de pedra de sotavent dels esbalandrats coberts i els nous edificis de maó d'Ellis Island. El capità del vapor esperava que hi embarquessin els últims oficials, mossos i guàrdies per desatracar i partir cap a Manhattan. Com que era dissabte a la tarda i era l'últim viatge que el vapor feia aquell cap de setmana, els que es quedessin a terra s'haurien d'esperar fins dilluns. La sirena va avisar amenaçadora. Uns quants individus amb granotes van sortir sense pressa del portal de les oficines d'immigració i van enfilear la calçada grisa que anava fins al moll. Era el mes de maig de l'any 1907, l'any que havia de portar el nombre més gran d'immigrants a la costa dels Estats Units. Tot el dia, com cada dia des de l'entrada de la primavera, el vapor havia tingut les cobertes atapeïdes de centenars i centenars de forasters, originaris de quasi tots els països del món: teutons de barres prominents i cabells tallats arran, russos barbuts, jueus de patilles recargolades, i, entremig, pagesos eslovacs de cara submissa, armenis morenos de galtes fines, grecs amb la cara gravada, danesos de parpelles arrugades. Tot el dia havia tingut les cobertes plenes de color, una matriu de llampants vestits d'altres terres, davantals amb estampats verds i grocs, mantellines amb estampats de flors, brodats casolans, armilles de badana amb brocat de plata, alegres mocadors de cap, botes grogues, gorres de pell, caftans, gavardines apagades. Tot el dia s'havia deixat sentir a les cobertes un bigarrat guirigall de veus guturals i estridents, crits d'astorament, exclamacions de sorpresa i efusions d'alegria. Ara, però, el vapor tenia les cobertes buides i silencioses, i s'estenien al bat del sol com si l'empostissat calent descansés del tumult i el trepig de tants peus. Tots els passatgers de les naus que havien arribat aquell dia i tenien permís per entrar ja havien entrat; tret de dos, una dona i un nen petit que la dona portava a coll, que acabaven d'embarcar acompanyats per un home.

Sobre l'aspecte d'aquests ressagats no hi havia quasi res que destaqués. Es notava que l'home vivia als Estats Units des de feia una mica de temps i que havia fet venir la dona i el fill des de l'altra banda del mar. Devia haver viscut quasi tot aquest temps a la part baixa de Nova York, perquè va parar molt poca atenció a l'estàtua de la Llibertat i a la ciutat que s'aixecava arran d'aigua i als ponts que travessaven l'East River; si no és que simplement estava massa neguitós per perdre el temps amb tots aquells prodigis. Anava vestit amb la roba senzilla que la gent senzilla de Nova York portava en aquella època: austera i apagada. Un barret fort de color negre li accentuava les faccions anguloses i la permanent pal·lidesa de la cara; l'americana, que el seu cos alt i prim no omplia, la portava cordada i li feia una ve baixa prop del coll; i, per sobre de la ve baixa, el nus cenyit de la corbata negra li tapava l'obertura del coll dur. Pel que feia a la seva dona, se li veia que era europea més per l'aire apocat i esbalaït amb què mirava ara el marit ara el port que no pas per la roba que portava. Perquè portava roba americana: unes faldilles negres, una brusa blanca i una jaqueta negra. El seu marit devia haver tingut la previsió d'enviar-li hi quan ella encara era a Europa, o bé l'hi havia portat a Ellis Island perquè ella se la posés abans de sortir.

Només el nen que ella portava a coll anava vestit amb roba de fora, com es percebia sobretot per l'estrafolari barret de palla blau amb dues cintes de pics del mateix color penjant-li sobre les espatlles.

A part d'això, si els tres ressagats haguessin estat enmig d'una munió de gent, segurament ningú hauria dit que la dona i el nen eren immigrants acabats d'arribar. No portaven cap farcell gros, cap cistella de vímet, cap edredó de plomes, cap capsa amb requisits, salsitxes, oli d'oliva o formatges estranys; la gran bossa negra que tenien al costat era tot l'equipatge que portaven. Però malgrat això, malgrat el seu aspecte més que normal, els dos homes amb granota que estaven allargassats a popa fumant els observaven amb curiositat. I la vella venedora ambulat que seia amb el cistell de taronges a la falda no parava d'adreçar-los llambregades amb els seus ulls miops.

I és que el seu comportament no era normal. Tant la vella venedora ambulat que seia a la bancada com els homes amb granota de popa havien vist prous marits anant a rebre la dona i els fills després d'una llarga separació per saber com aquesta gent acostumava a comportar-se. Les races més efusives, com ara els italians, ballaven sovint d'alegria, feien donar voltes a l'altre, saltaven d'entusiasme; els suecs es limitaven a vegades a mirar-se, respirant amb la boca oberta com un gos sense alè; els jueus ploraven, s'embarbollaven, quasi es treien els ulls amb la seva gesticulació imprudent i brusca; els polonesos bramaven i s'agafaven fort pels braços com si volguessin arrencar a l'altre un tros de carn; i els anglesos, després d'un petó eixut, s'inclinaven endavant però sense arribar mai a abraçar-se. Aquells dos, en canvi, estaven callats i separats l'un de l'altre. L'home contemplava tristament l'aigua amb una mirada freda i ofesa; i, si en algun moment dirigia la vista cap a la seva dona, ho feia només per donar una llambregada de desdeny al barret de palla blau que portava el nen que ella tenia a coll, per adreçar tot seguit una mirada hostil cap a coberta per veure si algú els observava. I la dona, al costat, tota l'estona mirant-lo amb expressió inquieta i suplicant. I el nen que tenia contra el pit fent anar els ulls de l'un a l'altre amb mirada atenta i espantada. Entre una cosa i l'altra formaven un grup molt curiós.

Quan feia una estona que estaven en aquesta estranya actitud silenciosa, la dona, moguda potser per la tibantor de la situació, va provar de somriure i, tocant el braç del seu marit, va dir amb timidesa:

—Així, això és la terra promesa.

Parlava en jiddisch.

Ell va remugar, però no li va donar resposta.

Ella va respirar fondo, com si s'armés de valor, i va dir amb veu tremolosa.

—Perdona, Albert; he sigut molt tonta. —Va interrompre's, esperant algun gest de benevolència, alguna paraula, que no va arribar.— Però és que estàs molt prim, Albert, molt passat. I t'has afaitat el bigoti...

Ell la va traspassar amb la mirada i va desviar els ulls.

—¿I què?

—Deus haver patit molt, en aquest país. —Ella va continuar parlant amb dolçor tot i el moc.— A les cartes no m'ho deies. Estàs sec. Ai! Veig que en aquest nou món hi ha la mateixa misèria del vell. Has passat gana. Se't veu a la cara. Estàs canviat.

—Això és igual —li va replicar ell, fent cas omís de la compassió d'ella—. No és excusa perquè no m'hagis reconegut. ¿Qui volies que et cridés? ¿Que coneixes ningú més, en aquest país?

—No —va dir ella en to conciliador—. Però és que estava molt espantada, Albert. Escolta'm. Estava molt atabalada, i des del matí que m'esperava en aquella sala tan gran. Quina espera més anguniosa! He anat veient com se n'anava tothom, un darrere l'altre. El sabater amb la seva dona. El calderer amb els fills, d'Strij. Tots els que anaven al *Kaiserin Victoria*. I jo allà. Demà és diumenge. M'han dit que no em vindria a buscar ningú. ¿I si em feien tornar? Estava desesperada!

—¿Que m'ho retreus? —li va dir ell en to amenaçador.

—No, i ara! És clar que no, Albert! Només t'ho explico.

—Doncs ara deixa'm explicar-me a mi —li va dir ell secament—. He fet el que he pogut. He demanat el dia lliure al taller. He trucat quatre vegades a la Hamburg-American Line dels nassos, i cada vegada m'han dit que no anaves a bord.

—No els quedava cap passatge més de tercera classe, i en vaig haver d'agafar un de coberta...

—Sí, ara ja ho sé. No hi tinc res a dir. No podies fer cap altra cosa. Tot i així he vingut, amb l'últim barco. I tu ¿què has fet? No m'has volgut reconèixer. No m'has conegut. — Va arrepenjar els colzes a la barana i va girar la cara, dolgut.— Aquesta és la rebuda que m'has fet.

—Perdona'm, Albert —li va dir ella, acariciant-li el braç amb humilitat—. Perdona'm.

—I, com si aquests malparits d'uniforme no s'haguessin rigut prou de mi, els dónes l'edat de debò del nano. ¿Que no et vaig dir per carta que diguessis disset mesos perquè així m'estalviava el mig bitllet? ¿Que no m'has sentit com els hi deia, a dintre?

—¿Com volies que et sentís, Albert? —es va exclamar ella—. ¿Com volies que et sentís, si eres a l'altra banda d'aquella mena de gàbia?

—¿Com és que no has dit disset mesos, igualment? Mira'ls! —va dir en to altiu i amenaçador, assenyalant uns quants funcionaris uniformats que sortien corrents d'una porta de les oficines d'immigració—. Si el que m'ha assetjat a preguntes és un d'aquests, em sentirà, si puja.

—Deixa'l estar, Albert —va dir ella, inquieta—. Sisplau, Albert! No li tinguis ràbia. Ha fet el que havia de fer; és la seva feina.

—Ah! —Va seguir fixament amb els ulls els funcionaris mentre s'anaven acostant al vapor.— Doncs no calia que la fes tan bé.

—I sí que li he dit l'edat que no era, Albert —va saltar ella, volent distreure'l.

—No, això no és veritat —li va replicar ell, dirigint la còlera cap a ella—. Has ensenyat el llautó dient-li la veritat després. I m'has deixat en ridícul davant seu!

—No sabia què fer. —Va donar un cop de desesperació a la tela metàl·lica de sota la barana.— El metge d'Hamburg se'm va riure, quan li vaig dir disset mesos. És molt gran. Va néixer gran. —Va somriure, i, mentre acariciava la galta del seu fill, l'expressió preocupada de li cara li va desaparèixer per un instant.— ¿No dius res al teu pare, David, rei?

El nen es va limitar a amagar el cap darrere la seva mare.

El seu pare se'l va quedar mirant, i tot seguit va desviar la mirada per clavar-la en els funcionaris. De cop, com si alguna cosa l'hagués deixat perplex, va arrufar el front amb aire absent.

—¿Quant va dir que tenia?

—¿El metge? Més de dos anys. I va riure, ja t'ho he dit.

—¿Què va posar?

—Disset mesos; ja t'ho he dit.

—Doncs ¿per què no els hi has dit disset...? —Va deixar la frase sense acabar i va arronsar-se d'espatlles amb un gest brusc.— Deixem-ho! S'ha de tenir més empenta, en aquest país. —Va callar, se la va mirar fixament i de cop va arrufar el front.— ¿Has portat la seva partida de naixement?

—Doncs... —Va quedar desconcertada.— Deu ser al bagul, al barco. No ho sé. Potser me l'he deixat. —Va acostar-se la mà als llavis amb un gest dubitatiu.— No ho sé. ¿És important? No hi havia pensat. Però segur que el meu pare la podrà enviar. Només caldrà que li escrivim.

—Ai... Deixa'l a terra. —Va girar-se de sobte cap al seu fill—. No cal que el tinguis a coll tota l'estona. Ja és prou gran per estar dret.

Després d'un moment de vacil·lació, ella va deixar el seu fill dret a coberta. Espantat, insegur, el nen va anar cap a la banda oposada d'on era el pare, es va amagar darrere la seva mare i se li va arrapar a les faldilles.

—Bé, ara ja ha passat —va dir ella, volent mostrar-se alegre—. Ja està, ara, ¿no, Albert? ¿Eh que no m'ho tens en compte, que m'hagi equivocat?

—¿Què vols que et digui? Comencem bé! —Va donar-li l'esquena i es va arrepenjar a la barana amb aire taciturn.— Comencem bé!

Van quedar callats. Al moll havien deslligat els calabrots dels norais i els mariners de la coberta inferior els hissaven de l'aigua. Va sonar una campana. El vapor va fer una batzegada. Espantades pel bram ronc de la sirena, les gavines que volaven a popa descrivint cercles van remuntar-se sobre l'aigua verda amb un xiscle estrident i van posar-se a precedir-la amb el vol indolent de les seves ales com simitarres mentre s'allunyava del moll de pedra d'Ellis Island. Darrere el vapor, el deixant blanc es va anar allargant i confonent en el verd lívid de l'aigua. En una banda, la costa baixa i grisa de Nova Jersey descrivia un arc on els arbres i les vergues dels vaixells es retallaven contra el cel; a l'altra banda hi havia Brooklyn, pla, amb les seves torres d'aigua als terrats; els braços del port. I davant seu, aixecant-se del seu alt pedestal per sobre de la mòbil llússor irisada de l'aigua tocada pel sol, cap a ponent, l'estàtua de la Llibertat. El disc declinant del sol de tarda brillava de biaix darrere seu, i, per a tothom de bord que la mirava, les faccions apareixien sumides en l'ombra, sense relleu, amb tots els volums reduïts a un sol pla. A contrallum, els raigs de l'aureola eren espines de fosc que traspassaven l'aire; l'ombra aplanava la torxa que portava fins a transformar-la en una creu negra que es retallava contra una claror puríssima, com el puny ennegrit d'una espasa trencada. La Llibertat. El nen i la seva mare van tornar a quedar-se mirant amb admiració aquella figura imponent.

El vapor va descriure un arc ample en direcció a Manhattan, deixant enrere Brooklyn i els ponts que travessaven l'East River com ones diàfanes i rígides, amb els cables i els pilars superposant-se per efecte de la distància. El vent de ponent que llaurava el port amb solcs brillants era fresc i viu, deixava un regust de salabror a l'aire després de cada embat i feia voleiar enrere les cintes de pics del barret del nen. El pare s'hi va fixar.

—¿D'on has tret aquest barret?

Sobtada per aquella pregunta inesperada, la seva dona va abaixar la vista.

—¿El del nen? Va ser el regal de despedida que li va fer la Maria, la mainadera. El va comprar ella, i després hi va cosir les cintes. ¿No el trobes bonic?

—¿Bonic? ¿Encara m'ho demanes? —Ho va dir quasi sense bellugar les galtes xuclades.— ¿Que no veus com ens miren aquells poca-soltes que hi ha allà ajaguts? Se'ns en riuen a les barbes! I ja veuràs la gent al tren! Sembla un pallasso, amb això posat. Ell té la culpa de tot aquest tràngol, ben mirat!

La veu enrogallada, la mirada plena d'ira i la mà dirigida cap a ell van espantar el nen. Tot i no saber-ne el perquè, sabia que era ell qui despertava la còlera d'aquell desconegut. Va esclatar en llàgrimes i es va estrènyer contra la seva mare.

—Calla! —va exclamar la veu damunt seu.

El nen es va arronsar i es va posar a plorar més fort encara.

—No ploris, rei! —La mare va posar-li les mans sobre les espatlles amb gest protector.

—I ha de començar a bramar precisament quan estem a punt d'atracar! —va dir el seu marit amb ràbia—. No sé què m'hi jugo que ja no pararà fins a casa! ¿Vols fer el favor de callar?

—Ets tu qui li fas por, Albert! —va exclamar-se ella.

—¿Jo? Doncs deixa'l. I treu-li aquest barret.

—Albert, però és que fa fresca...

—Fes el favor de fer el que... —Va acabar la frase remugant; i, mentre la seva dona ho mirava esbalaïda, va allargar la mà seca i va treure el barret del cap del nen. Al cap d'un instant volava per sobre la borda del vapor i queia a l'aigua verda. Els homes amb granota que estaven allargassats a popa es van mirar rient. La venedora de taronges va remenar el cap i va reprimir una rialla.

—Albert! —va exclamar ella, aguantant-se l'alè—. ¿Què has fet?

—Ja ho has vist! —li va replicar ell—. No l'hauries hagut de portar! —I va recórrer la coberta amb la mirada fent grinyolar les dents.

Ella va agafar a coll el nen, que continuava plorant, i se'l va estrènyer contra el pit. Amb expressió estupefacta, va passejar la mirada de la cara sorruda i desafiant del seu marit a la popa del vapor. Al deixant argentat i verd en corba, el barret blau continuava surant i giravoltant, amb les cintes esteses sobre l'aigua. Van venir-li les llàgrimes als ulls. Va afanyar-se a eixugar-se-les, va remenar el cap com si no volgués pensar-hi més i va mirar cap a proa. Davant seu començaven a sorgir les lúgubres cúpules i les altes parets escairades de la ciutat. Per sobre del perfil irregular dels terrats, un fum blanquinós que el sol ponent feia encara més blanc i més lluminós s'esmunyia per les osques i les esclatxes del cel. La mare va estrènyer el front contra el front del seu fill i el va amanyagar amb un xiuxiueig. Aquesta era aquella gran terra de somni, la terra de la llibertat, la terra de les mil oportunitats, la terra promesa. Va tornar a fer un esforç per somriure.

—Albert —va dir amb timidesa—. Albert.

—Què mana.

—Gehen vir voinen du? In Nev York?

—Nein. Bronzeville. Ich hud dir schoin geschriben.¹

Ella va assentir vagament amb el cap, i va sospirar...

Amb les hèlices escopint aigua, el *Peter Stuyvesant* es va acostar al moll a poc a poc, per inèrcia, com si ho fes de mala gana.

¹ «¿On viurem? ¿A Nova York?» «No. A Brownsville [barri de Brooklyn]. Ja t'ho vaig escriure.» (N. del T.)